

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Б.М. Тыныбеков

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
ШИПАЛЫ ӨСІМДІКТЕРІНІҢ
ОНТОМОРФОГЕНЕЗИ

Монография

Алматы
«Қазақ университеті»
2023

ӘОЖ 615.322(035.3)

КБЖ 52.82

Т 91

*Баспаға әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық
университетінің Ғылыми кеңесі шешімімен ұсынылған
(№8 хаттама 29 наурыз 2023 жыл)*

Пікір жазғандар:

биология ғылымдарының докторы,
қауымдастырылған профессор **Д.К. Айдарбаева**
биология ғылымдарының докторы,
профессор **М.Н. Мухитдинов**

Тыныбеков Б.М.

Т 91

Қазақстанның шипалы өсімдіктерінің онтоморфогенезі:
монография / Б.М. Тыныбеков. – Алматы: Қазақ универ-
ситеті, 2023. – 192 б.

ISBN 978-601-04-6185-7

Монографияда Қазақстанда өсетін шипалы өсімдіктердің биоло-
гиялық белсенді заттары жер асты мүшелерінде жинақталатын, отан-
дық, шетелдік ресми және халық медицинасында кеңінен қолданыла-
тын түрлерінің онтогенезіндегі вегетативтік мүшелерінің морфо-ана-
томиялық құрылысы талданады. Құндылығы жоғары дәрілік өсімдік-
терге әдебиеттік деректер берілген.

Қазақстанның перспективті дәрілік өсімдіктерінің онтоморфо-
генезі тақырыбында берілген монография «Геоботаника», «Биология»,
«Биотехнология», «Биомедицина», «Генетика» мамандықтарын дайын-
дайтын оқытушы профессор құрамына және білім алушы студенттерге,
магистранттарға, PhD докторанттарға арналған.

ӘОЖ 615.322(035.3)

КБЖ 52.82

ISBN 978-601-04-6185-7

© Тыныбеков Б.М., 2023

Мазмұны

Кіріспе.....	3

1-бөлім. ДӘРІЛІК ӨСІМДІК ТҮРЛЕРІНІҢ БИОМОРФОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ 9

1.1. Дәрілік өсімдік онтоморфогенезінің зерттелуі.....	9
1.2 Кәдімгі бақбақ (<i>Taraxacum officinale</i> Wigg.) өсімдігінің емдік және фитохимиялық сипаттамасы	25
1.3. Түркістан мауыны (<i>Valeriana turkestanica</i> Sumn.) өсімдігінің емдік және фитохимиялық сипаттамасы	27
1.4. Орта патриния (<i>Patrinia intermedia</i> (Horn.) Roen. et Schult өсімдігінің емдік және фитохимиялық сипаттамасы	30
1.5. Сыртдән итжүзім (<i>Bryonia alba</i> L.) өсімдігінің емдік және фитохимиялық сипаттамасы.....	34
1.6. Егістік пастернак (<i>Pastinaca sativa</i> L.) өсімдігінің емдік және фитохимиялық сипаттамасы	37

2-бөлім. ЗЕРТТЕЛГЕН АУДАННЫҢ ФИЗИКА-ГЕОГРАФИЯЛЫҚ СИПАТЫ 40

3-бөлім. ЗЕРТТЕЛГЕН ӨСІМДІК ТҮРЛЕРІНІҢ ТҰҚЫМДАРЫ МЕН ВЕГЕТАТИВТІК МҮШЕЛЕРІНІҢ МОРФО-АНАТОМИЯЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫ.....51

3.1. Кәдімгі бақбақ өсімдігінің (<i>Taraxacum officinale</i> Wigg.) онтогенезіндегі вегетативтік мүшелерінің морфологиялық құрылыс ерекшеліктері	51
3.2. Кәдімгі бақбақ өсімдігінің (<i>Taraxacum officinale</i> Wigg.) онтогенезіндегі вегетативтік мүшелерінің анатомиялық құрылыс ерекшеліктері	59
3.3. Түркістан мауыны өсімдігінің (<i>Valeriana turkestanica</i> Sumn.) онтогенезіндегі вегетативтік мүшелерінің морфологиялық құрылыс ерекшеліктері	73
3.4. Түркістан мауыны өсімдігінің (<i>Valeriana turkestanica</i> Sumn.) онтогенезіндегі вегетативтік мүшелерінің анатомиялық құрылыс ерекшеліктері	80
3.5. Орта патриния өсімдігінің (<i>Patrinia intermedia</i> (Horn.) Roen. et Schult.) онтогенезіндегі вегетативтік мүшелерінің морфологиялық құрылыс ерекшеліктері	93
3.6. Орта патриния өсімдігінің (<i>Patrinia intermedia</i> (Horn.) Roen. et Schult.) онтогенезіндегі вегетативтік мүшелерінің анатомиялық құрылыс ерекшеліктері	101
3.7. Сыртдән итжүзім өсімдігінің (<i>Bryonia alba</i> L.) онтогенезіндегі вегетативтік мүшелерінің морфологиялық құрылыс ерекшеліктері	115
3.8. Сыртдән итжүзім өсімдігінің (<i>Bryonia alba</i> L.) онтогенезіндегі вегетативтік мүшелерінің анатомиялық құрылыс ерекшеліктері	124
3.9. Егістік пастернак өсімдігінің (<i>Pastinaca sativa</i> L.) онтогенезіндегі вегетативтік мүшелерінің морфологиялық құрылыс ерекшеліктері	139
3.10. Егістік пастернак өсімдігінің (<i>Pastinaca sativa</i> L.) онтогенезіндегі вегетативтік мүшелерінің анатомиялық құрылыс ерекшеліктері	147
ҚОРЫТЫНДЫ	173
ӘДЕБИЕТТЕР	177

Ғылыми басылым

Тыныбеков Бекзат Мақұлбайұлы

**ҚАЗАҚСТАННЫҢ
ШИПАЛЫ ӨСІМДІКТЕРІНІҢ
ОНТОМОРФОГЕНЕЗИ**

Монография

Редакторы *Г. Ыбырайқызы*
Компьютерде беттеген
және мұқабасын безендірген *Б. Малаева*

ИБ №14953

Басуға 30.03.2023 жылы қол қойылды. Пішімі 60x84 ¹/₁₆.
Көлемі 11,93 б.т. Офсетті қағаз. Сандық басылым. Тапсырыс №593.
Таралымы 500 дана. Бағасы келісімді.
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.

ISBN 978-601-04-6185-7

9 786010 461857